

Modul III:

Troslære

Øyvind Gaarder Andersen

Dåp og nattverd

Dåp og nattverd

I dette notatet henvises det til Horton: *Systematic Theology*, Modalsli: *Evangelisk tro* og Alister McGrath: *Christian Theology. An Introduction* (som kan være meget nyttig å konsultere).

Sakramenter eller tegn?

I Hortons bok (i kp 16 av Michael Dusing) brukes ordene *sacrament* og *ordinance* (forordning). Hvilket ord som anvendes, sier nok en hel del om ens teologi. I vår tradisjon oppleves ordet "sakrament" som fremmed fordi vi ikke har en sakramental teologi.

Lutheranerne bruker gjerne ordet *nådemiddel* ut fra sin forståelse.

Hvilket norsk ord vi vil bruke i stedet for "ordinance", er jeg ikke helt sikker på. Men dåp og nattverd skal vi, etter Jesu bud, foreta – og disse handlingene har hver sin hensikt og funksjon. Kanskje best bare å bruke ordne *dåp* og *nattverd*.

Horton, s. 557: Ordet *sacramentum* på latin, oversettelse av det greske *mysterion* (mysterium). *Sacramentum* brukt om en pengesum deponert på hemmelig sted i forbindelse med en sivil rettsprosess (litigation) - eller om en ny soldats lojalitetsed i den romerske hær.

Det finnes misvisende oversettelser i den latinske oversettelsen *Vulgata* av *mysterion* til *sacramentum*.

McGrath påpeker at vi møter to ulike syn når det gjelder sakramentene. Er sakramentene *causative* eller *declarative*? Formidler sakramenter, som dåp og nattverd, noe? Er de instrumenter for Guds nåde, og i den forstand nådemidler? Eller er de tegn, bekreftelser, erklæringer som sier noe om hva som allerede er et faktum.

Katolsk syn (Modalsli s. 190)

Katolikken regner med 7 sakrament: dåp, konfirmasjon, bot, nattverd, den siste olje, ordinasjonen og ekteskapet.

Trient-konsilet: Sakramentene formidler (convey/confer) den Guds nåde det er tale om – ikke forårsaker [McGrath].

For at sakramentene skal være virkekraftige og meddele den nåde som det er tale om, må de forvaltes med rett hensikt og mottas på en verdig måte. De virker ikke hvis det gjøres med forakt, som en hån, som et skuespill, osv.

Det er et klart skille mellom Ordet og sakramentene. Forkynnens oppgave er å forklare, forberede for og innby til den frelse som sakramentene meddeler den enkelte. Og forkynnelsen gir veiledning og formaning om hvordan livet skal leves (Modalsli s. 210).

Reformert syn

Egentlig bare ett sakrament eller nådemiddel: Ordet. Dåp og nattverd mer symbolsk, som bekræftende tegn og bekjennelseshandlinger. De bevitner og bekrefter den frelse man allerede har fått del i (Modalsli s. 190).

Luthersk syn

Sakramentet er en hellig handling der Gud gjennom synlige tegn gir oss del i sin usynlige nåde (Modalsli s. 190).

Guds ords forkynnelsen regnes også som et nådemiddel, ved siden av dåp og nattverd.

En illustrasjon/et spørsmål: Er **håndspåleggelse** i forbindelse med forbønn, for eksempel til Åndens dåp eller helbredelse, et **sakrament** hos pinsevevne?

Virker Gud gjennom håndspåleggelsen, slik at knyttet til den/gjennom den gir Gud det man ber om – på en parallell måte til luthersk oppfatning av dåpen?

Det som kan tale mot, er at håndspåleggelsen *ikke* tenkes å virke *ex opere operato* (i kraft av handlingens utførelse [se nedenfor]).

Virkningen av forbønn med håndspåleggelse kan ikke løsrives verken fra den som ber eller den som blir bedt for. Det er ingen automatikk i forbønn med håndspåleggelse. Ens tro, ens åpenhet for Ånden, osv. kommer inn i bildet på en måte lutheranerne neppe ville si at det gjør i forbindelse med dåpen.

ULIKE DÅPSSYN

Katolsk syn

(Modalsli, s. 193 fg.)

Må sees i sammenheng med forståelsen av arvesynden

Dåpen, selve gjenfødelsesmiddelet

En Guds handling

Virker ved handlingens utførelse (*ex opere operato*), men intet magisk tryllemiddel.

Man må ikke sette bom for virkningen. Det kan skje blant annet ved hvordan man videre lever

Reformert syn

Små barn døpes

Dåpen et tegn på det de allerede har del i

Metodistisk syn

Døper de små barna fordi de er Guds barn i kraft av Kristi forsoningsgjerning. Dåpen bevirker ikke frelsen, men bevitner og bekrefter barnets nådestand hos Gud.

Luthersk syn

Dåpen, et sakramentalt nådemiddel som bevirker innlemmelse i samfunnet med Kristus. Dåpen er konstituerende for kristenlivet. I og ved denne handling tar Kristus bolig i oss (Modalsli, s. 197).

Ulike lutherske dåpssyn

Det finnes ulike dåpssyn, eller sakramentssyn, blant lutheranerne.

Leiv Aalen, tidligere professor på MF, sa: Ordets forkynnelse kan virke en *frelsessøkende* tro, mens den *frelsesbesittende* tro bare blir meddelt i dåpen. De som er i dåpsopplæring er aspiranter til Guds rike (Modalsli, s. 211).

Dette synet tar Modalsli avstand fra. Ordets forkynnelse skaper tro, ikke en halv-tro.

Professor Carl-Fredrik Wisløff på MF mente at visst var de som var i dåpsopplæring frelst. Det som var alvorlig, var forakt for dåpen (referert til meg av studenter på MF under min studietid der).

Begynner denne siste forståelsen å *nærme seg* en reformert forståelse?

Hva med barnedåp?

Kirkefaderen Origenes (første halvdel av 200-tallet) forsvaret barnedåp, mens den litt tidligere Tertullian (ca 200) forkaster barnedåpen.

Ulike tolkninger av skriftsteder, som døpt med hele sitt hus – for eksempel Lydia og fangevokteren i Filippi: Apg 16,15 og v. 31-33. Var det spedbarn/små barn blant disse, eller hadde alle først hørt forkynnelsen og tatt imot i tro?

Ulike tolkninger av andre skriftsteder, som vedrørende dåp og omskjærelse, etc.

DÅPEN

Se min fremstilling i Tro og lære i *Kristne kirker og trossamfunn*, s. 252, pluss Mikalsens s. 50-52).

Horton, s. 558-562 – en pinsevenn-fremstilling av dåpen.

Mønsteret man ser i NT:

Dåpsbefalingen (Matt 28,19)

Ordets forkynnelse, mottakelse i tro – og så dåp. Se Apostlenes gjerninger, for eksempel Apg 2 (på pinsedag), Apg 10 (Kornelius hus. Her fikk de helt klart Ånden før de ble døpt).

Apg 16: Lydia og fangevokteren i Filippi

PAKTSTANKEN OG DÅPEN

- Et paktstegn, knyttet til et personlig forhold/ personlig møte/ paktsinngåelse
- Fra Guds side innebærer dåpen et løfte om frelse, og alt hva frelsen innebærer
- Fra menneskets side mottas og bekreftes inngåelsen av pakten (1 Pet 3,21)
- Dåpens plass i frelsesmottakelsen <> en personlig mottakelse/ en personlig pakt
- Ikke intellektualisere troen

DÅPEN EN PROKLAMASJON/ EN BEKJENNELSE

- Identifikasjon med Jesu død og oppstandelse > nei til synden/ ja til et nytt liv i og ved Kristus (Rom. 6)
 - Dåp ved neddykking illustrerer dette på en talende måte
- Men er dåpens ytre form avgjørende?

- Proklamasjon overfor Gud, verden, menigheten og djevelen.
- Illustrasjon: Dåpens virkning i den muslimske verden.
- Dåpen innebærer også en identifikasjon med Guds folk, med menigheten. Man innlemmes i de troendes samfunn.

DÅP OG ALDER/ ARVESYNDSPORSTÅELSE

- Skille mellom arvesynd som skyld og arvesynden som en makt, et naturens forderv.
- Skylden tatt hånd om ved Kristi verk for oss, men arvesynden som en makt (kjødet) består >
- de ufødte/ nyfødte tilhører Kristus i kraft av Kristi forsoningsverk.

NATTVERDEN

Katolsk syn

Kristi legeme og blod er reelt til stede i nattverden (realpresens)

Hvorfor legfolket tradisjonelt bare får brødet: Hele Kristus til stede også i brødet. Redd for at vinen skal spilles.

Transsubstansiasjon: Skjer en forvandling når presten leser innstiftelsesordene (konsekrasjonen)¹. Det skilles mellom brødets og vinens *substansielle* og *aksidensielle* (tilfeldige) egenskaper. De aksidensielle beholdes, de substansielle forvandles. (Denne forklaringen utformet i middelalderen, spesielt av Thomas Aquinas, i tilknytning til Aristoteles' filosofi.) Ser ut som brød og vin, men er reelt/substansielt Jesu legeme og blod.

[*Illustrasjon* på substans og aksidens: Hvor mange av et menneskes egenskaper/trekk kan endres/fjernes – før mennesket slutter å være et menneske? Øyenfarge, hårfarge, hudfarge? Må man ha to ben, to armer, osv. for å være et menneske? Hva kan ikke tas vekk hvis mennesket skal være et menneske?]

Hostien: Forvandlingen av brød og vin er varig. Det innviende brødet (hostien) oppbevares i et lite skrin på alteret, og Kristus tilbes som nærværende i hostien.

Messeoffer: Jesu legeme og blod bæres frem for Gud i brøds og vins skikkelse. I den hellige messe er Kristus og hans sonoffer sakramentalt nærværende og blir brakt frem for Gud. Slik forstått "skjer" Jesu offer på ny i hver messe. Presten blir offerprest.

Reformatorenes kritikk: Ingen gjentakelse av Kristi offer. Kristi offer frembrakt en gang for alle.

Luthersk syn

Også realpresens. Det sies i den lutherske bekjennelse (CA X) at "Kristi legeme og blod i sannhet er til stede i Herrens nattverd og blir utdelt til den som mottar den". Med sin pinte og herliggjorte legemlighet kommer Kristus til oss og er virkelig til stede og gir seg til den enkelte nattverdsgjest. (Også for de som ikke tror, men da til dom.)

Konsubstansiasjon, ikke transsubstansiasjon. Ingen forvandling før man spiser, og heller ikke etterpå. Man mottar Kristi legeme og blod i det man spiser og drikker – *i og med og under* det at man spiser og drikker.

Ordets skapermakt fremheves her.

¹ I den ortodokse kirke skjer forvandlingen ved en bønn etter lesningen av innstiftelsesordene. Forvandlingen av brød og vin gjelder også etter nattverden, men utstilles ikke på alteret som i den katolske kirke.

De reformerte (som Calvin) sier at Kristus etter sin legemlighet er i himmelen. Lutheranerne fremhever derimot at Kristus som er gitt all makt i himmel og på jord, kan være til stede hvor han vil. "Himmelen" må ikke forstås som et lokalt, avgrenset sted. Himmelen er der Jesus er. Og han har lovet å gi seg selv "i og med og under" nattverdens brød og vin.

Det mest grunnleggende for Luther er Jesu ord: "Dette er mitt legeme..."

Zwingli

Reformatoren Zwingli: Jesu ord: "Dette er mitt legeme..." betyr: *Brød og vin symboliserer, står for...*

Brød og vin er symboler som symboliserer Jesu legeme og blod. Nattverden er et minnemåltid. Kristus er åndelig til stede for de troende. Nattverden blir derfor også symbol og tegn for det åndelige samfunn med Kristus og med ens trossøsken.

Calvin

Calvins syn et sted mellom Luther og Zwingli. Calvin fremhever det åndelige samfunn med Kristus sterkere enn Zwingli.

Kristi herliggjorte legeme i himmelen. Men den troende forenes ved Åndens gjerning med den himmelske Kristus (spiritualpresens). Ånden er ikke begrenset og kan forene det som er atskilt geografisk/i rommet. Kristus reelt til stede ved nattverden, den troende gis delaktighet i Kristi legeme og blod. Et åndelig nærvær, en åndelig spising.

Slik sies det i et reformert bekjennelsesskrift: "Solen er fraværende fra oss i himmelen, men er likevel på virksom måte iblant oss. Hvor mye mer er ikke da Rettferdighetens sol, Kristus, nærværende for oss, tross sitt legemlige fravær fra oss i himmelen, ikke på legemlig måte, men på åndelig vis, gjennom sin livgivende virksomhet, likesom han selv ved den siste nattverd sa at han ville være hos oss (Joh 14-16)."²

I reformert teologi beskrives brød og vin stundom som "virkekraftige tegn".

Tradisjonelt beskrives pinsevennenes nattverdssyn som zwingliansk. Men det kan diskuteres om det er mer på linje med Calvins syn. (Se *Kristne kirker og trossamfunn*, s. 252)

Calvins måte å understreke Åndens plass og virke på samsvarer med pinsevennenes forståelse av Den Hellige Ånds virke.

Noen flere poeng:

Nattverden - paktsmåltid og fellesskapsmåltid

- Matt. 26,26-29 m.fl.: Den gamle pakt avløst av Den nye pakt. Jesu blod utgytt til syndenes forlatelse <> Den nye pakt innstiftet

- Jfr. i GT: Ex. 24,6-8

FELLESSKAPSMÅLTID

- Pakt innebærer fellesskap

- Fellesskap/ samfunn med Gud (Til det er vi skapt): Matt. 26, 26-29; 1. Kor. 10,16

- Fellesskap med hverandre som Guds folk/ Guds barn: 1. Kor. 10,17; Apgj. 10,46

> Vertikalt og horisontalt fellesskap

² Confessio Helvetica Posterior, art. 21

Nattverden - en pedagogisk genistrek

- Sammenfatter hele det kristne budskap. Fremstilt i fortettet form i nattverden.
- Trekker trådene bakover og fremover
- Viser sammenhengen mellom Den gamle og nye pakt
- Minner om/ fremstiller Jesu verk for oss. Bringer oss stadig på ny tilbake til sentrum/ til utgangspunktet: Jesus død/ Jesu blod
- Peker på alt det vi har gjennom Jesu død og oppstandelse, her og nå: Syndstilgivelse, helbredelse, bønnesvar...
- Peker fremover: ET PROFETISK MÅLTID > Matt. 26,29: Måltid i det evige Guds rike/ i herligheten. Foregriper det at vi skal sitte til bords med Abraham, Isak., men mest av alt Jesus selv!